

"Paulo Freire: Yađamý, Eđitim Felsefesi Ve Uygulamasý Üzerine" - Prof.Dr. Serap Ayhan

Adý/Name:

Paulo Freire: Yađamý, Eđitim Felsefesi Ve Uygulamasý Üzerine Yazar/Writer:

Prof. Dr. Serap Ayhan Sayfa/Pages: 11 Kaynak: Ýndir/Download:

Paulo Freire: Yađamý, Eđitim Felsefesi Ve Uygulamasý Üzerine

Ünlü Brezilyalı eđitimci Paulo Freire'in, son 30-35 yıl içinde, yetipkin eđitimi alanýnda düny çapýnda önemli bir isim olduunda kuþku yok. Yetipkin eđitimi yazýnýnda, Freire'in eđitim düþür ve adý ile anýlan yöntemine ayrı bir baþlık altýnda ya da tüm metnin satýr aralarýnda olsun ya bir gönderme, yorum ya da ondan getirilen bir katkı ile karþýlaþmamak olanaksýz. Paulo Freire, eđitim dünyasýnda daha çok radikal bir eđitimci olarak tanýnmakla birlikte, onun farklı felsefi duruþlardaki ve siyasal görüþlerdeki tüm eđitimcilerin ve okurlarýn ilgisini çektiði açıktýr. E nedenlerinden biri, kanýmca en azýndan, genelde eđitimin ve özelde yetipkin eđitiminin felsefi ve psikolojik temelleri üzerinde bir yeniden-düþünmeyi harekete geçirmesi ve insanların kendi öğrenme-öðretme eylemlerini sorgulamalarýný uyarmasıdır. Gerçekte, Torres'in belirttiði gibi, "Pedagojide bugün neden Freire ile ya da Freire'e karþý olarak ayakta durabildiðimizin, fakat Freire'siz olamadýðýmýzýn geçerli nedenleri vardır" (Torres'den aktaran: Youngman, 1986, s.150). Bu açıdan, Freire'in eđitim kuramýnýn ve özellikle yetipkinler için okuma-yazma eđitiminde somutlaþtırdýđý uygulamasýnýn, ülkemizde de daha geniþ bir tartýþmaya açýlması gerek düþünceyim.Bu nedenle bu makalenin amacý; yetipkin eđitiminde bu denli önemli bir yer tutan ve etkileri dünyanın çeþitli toplumsal-ekonomik bađamlarýndaki eđitim uygulamalarýna yansýyan Paulo Freire'in eđitim kuramý ve yetipkinlere okuma-yazmayı öðretme çalıþmalarýnda öne yöntemi ve bu yöntemin felsefi temellerini, daha çok kendi eserlerine dayalı olarak, gözden geçirip özetlemek; özellikle yetipkin eđitimciliðine aday olan öğrencilerimizin daha ileri okum ve incelemelerini uyarmak olacaktır.

Fakat önce; Freire'in kendi yaþam öyküsü ve eserlerine iliþkin bir tanýtým, onda eđitim üzerine düþünme ve eylemin nasýl bütünleþtiðini (böylece onun en önemli özelliklerinden birini) göstermek bakımýndan yararlı olabilir. Yaþam Öyküsü ve Eserleri:

Freire, 1921'de, Brezilya'da, Güney Amerika'nýn Atlantik Okyanusu kıyılarındaki en kuzey-doðu noktasý olan Recife kentinde dođdu. Orta sýnýftan bir ailedendi ve annesi inançlı bir katolik olmasına karþýn, babasý deđildi. Ancak ailedeki bu inanç farklılýđý, anne-babanýn bir ötekinin durumuna saygý duymasý nedeniyle herhangi bir çatýþma ya da gerilime yol açmýyordu. Çocukluk yılları, içinde dođduðu, ađaçlar arasýndaki orta halli bir evde geçti. Freire, bu ev ve çevresinin, kendisinde uyandırdýđý çeþitli heyecanlarla, merakla ve sunduðu gözlem olanaklarıyla ona zengin öğrenme yaþantýları sađladýđýný belirtir. Bu yaþantýlar kuþkusuz, çeþitli çocukluk riskleriyle, bitkiler ve hayvanlar dünyasýna ve canlýlarýn geliþimine iliþkin ilk keþiflerle, çevresindeki yetipkin konuþmalarýndan yansýyan ve onun dünyasý ile daha geniþ bir dünya arasýnda köprü kuran etkilerle doludur. Ve bu yüzden, kendi deyimiyle "O özel dünya (ona) kendini ilk algýsal etkinlik sahasý ve ilk (dünyayı) okuma dünyasý" olarak sunmuþtu. Sözcükleri okumayı ve yazmayı da, okula henüz gitmeden annesinin yardımıyla, fakat kendi dünyasýndan sözcüklerle, evin bahçesinde öğrenmiþti. İlk öðretmeni bu çalıþmayı sürdürüp derinleþtirmiş ve onunla sözcük "sözcük dünyasý"ný okuma anlamına gelirken bu, "dünyayı okuma" serüveni ile bir kopukluk yaratmamıþtı. Ortaokul öğrencisi iken de, Portekizce öðretmenin geleneksel olmayan bir yöntemle iþlediði okuma dersleri onda, bir metni anlayarak ve duyarak yorumlama konusunda bir dürtü ve deneyim kazandırmıþtı.Öte yandan bu ilk çocukluk ve gençlik dönemi, aynı zamanda, ölçeðinde yaþanan ekonomik bunalým yılları ve Freire'in ailesinin de birçoğularý gibi açlýđý ve yoksulluðu yaþadýđý yıllardır. Kötü beslenme nedeniyle bir süre okul başarýsýnýn olumsuz etkile karþýn; Freire, kendi toplumsal sýnýfýnýn görünüşte devam eden bazı sembollerinin yine de onu çocuklardan nasýl ayırdýđýný anýmsar. Kendisinden büyük erkek kardeþleri çalıþarak ailenin duru ayakta tutarlar. Liseyi başarıyla bitirdikten sonra, Recife Üniversitesine gider ve Portekizce öðretmeni olur. Öyle anlaþýlýyor ki, Freire'in öðretmenlik deneyimi, okuma-yazma eyleminin önemini lise öğrencileriyle yoðun biçimde yaþadýđý ve ileride geliþtireceði dil öðret yönteminin temel taþlarıný attýđý bir deneyim olmuþtur.

1944'te, yine bir öðretmen olan karısı Elza ile tanýþır. Öðretmenlik mesleðini paylaþmak yanýsýn ikisi birlikte, Recife'deki diđer orta sýnýf aileleri de içine alan "Katolik Eylem" hareketine katýlırlar. Bu hareket içindeki çabalarýný Freire, hýristiyan inancı ile küçük-burjuva yaþam tarzý arasýndaki çatýþmayı açıklamaya çalıþma çabası olarak tanımlıyor. Ancak bu, düþün bir deneyim olmuþtur. Çünkü sonunda; örneðin, burjuva ailelerin, hizmetkarlarına insan olarak davranmaları gerektiði düþünceye karþý bile güçlü bir dirençle karþýlaþmıþlardır. Bundan sonra kendi seçimlerini yaptıkları; "Burjuvalarla çalıþmayı sürdürmemeye, onun yerine halkla birlikte çalıþmaya karar verdiklerini" belirtir. Bu kararlarbaþlattıkları süreç, önceleri bazı hatalar yaparak geliþmiþtir. Örneðin; Freire, bir vesileyle iþçilere hitaben, psikolog Jean Piaget

hakkýnda yaptýđý bir konuřmayý anýmsayarak, bunlarý söyler: "Birçok güzel bey söyledim, fakat etki yapmadý. Nedeni, kendi referans çerçevemi kullanmamdý, onlarınkini deđil." Konuřması bittikten sonra bir ipçinin tepkisi, "Senin konuřmanın gerisinde yiyecek, konfor ve rahatlık var. Oysa gerçeklik bu ki; bizim bir odamız var, hiç yiyeceđimiz yok, ve çocukların önünde seviřmek zorundayız." beklinde olmuřtu. Freire, o sıralarda bu tür tepkileri anlayamadýđýný, ar Recife'in tenekte mahallelerindeki yoksullarla uzun süre birlikte yapamayý ve arařtırmayı kapsayan bir süreç sonunda halkın sözdizimini (syntax) kavradýđýnı yazýyor ve ekliyor: "O günle bir mit deđildim, ... daha fazla zamanı vardý." Freire'in bu alandaki uđrařları, 1959 yýlnda Recife Üniversitesinde tamamladýđý doktora tezinin çerçevesini oluřturmuřtur. Çok geçmeden üniversitede eđitim tarihi ve felsefesi alanında görev alır.

1962'de, Recife Belediye Bařkanýnın önerisiyle Freire, belediyenin kentte yürüttüđü yetiř okuma-yazma izlencesine eđgüdümcü olarak atanır. İlk "kültür çemberleri" bu bađlamda ortaya çýř Freire'in Recife'deki bařarıřý ülke çapýnda duyulur ve izleyen yıl Bařkan Goulard tarafından ulusal okuma-yazma izlencesine yönetici olmaya çağırılır. Yeni görevine Freire, Küba'daki okuma yazmazlıđý kaldýrmak için 1960-64 yýlları arasında yürütölen okuma-yazma kampanyasının çarpıcı sonuçlarıyla paralellik kurma umuduyla bařlar. Dönemin eđitim bakanlarının desteđiyle, 35.000 slayt projektörünü yurda getirme ve Brezilya'nın her yanında toplam 20.000 "kültür çemberi" oluřturma planlarını yapar. Hemen her ildeki eđgüdümcüler (öđretmenler) için sekiz aylık yetiřtir kursları bařlatılır. 1964 yýlına kadar 2 milyon kiřinin okuma-yazma izlencelerinden geçmesi hedeflenir.

Ancak bu geliřmeler, dođal olarak, ülkenin tutucu kesimlerinden tepkiler alır. "Freire yöntemi"nin insanların tahrik ettiđi, bir beylere deđiptirme fikirleri ađıladýđý ve ülkeyi Bolřevikleptirme niyeti güttüđü, vb. ileri sürölür. (Bu arada, Brezilya'da okuma-yazma bilmeyenlerin oy kullanma haklarının olmadýđýnı belirtmek yerinde olur.) Freire'in bunlara yanıtý; tek gerçek suçunun, okuma-yazmayı mekanik bir sorun olmaktan daha fazla birbey olarak düřündüđü; okuma-yazmanın eleptirel bilinçle bađlantısının kurmak yoluyla halkın özgürleřmesine olduđudur. Ancak Freire'nin izlencesi, bařlangıçta siyasal iklimin elverişli olmasına karřın, tam etkililiđini gösterebilecek yeterli zaman bařına sahip olamamıştır.

1 Nisan 1964'de yapılan askeri darbe ile Goulard yönetimine son verilmesi, ulusal okuma-yazma kampanyasının da sonu olur. Freire, hem Recife Üniversitesinde bir profesör ve hem de okuma-yazma izlencesinin ulusal başkanı sıfatıyla saygın, etkili ve oldukça tehlikeli bir kişilik olarak görüldüğü için tutuklanır ve üniversitedeki görevinden atılır. Üstelik "Ta ve Amerikalıların düşmanı" ilan edilir. Yetmiřbeř gün süren tutukluluk ve onu izleyen uzun görüşmeler sonucunda, Bolıvyaya'ya sýđınma hakkını elde eder. Ancak Bolıvyaya'da kalışı da çok kışa çünkü bu ülkeye geçişinden onbeş gün sonra bir darbe de orada yaşanır.

Freire, 1964 yýl sonlarında ?ili'ye gider ve orada beř yıl kalır. O dönemde ?ili'de de okuma-yazmazlık sorunu ciddi boyutlardadır. 1965 yýl ortalarında kurulan Yetiřkinlerin Eđitimi için Özel Planlama Dairesi'nin Başkanı olan Waldemar Cortes, o sırada ?ili Üniversitesinde çalışan Freire ile ilişki kurar ve onun okuma-yazma yöntemini uygulamaya karar verir. Ancak, Brezilya'da yıkıcı olarak nitelenen bir yöntemin bu ülkede kabul edilişi de kolay olmaz. Program, Cortes'in çabalarıyla onaylanır. Önce ?ili Tarım Reformu Dairesinde ve özellikle onun Eđitim ve Araştırma Enstitüsünde görev verilen Freire, Cortes'in Dairesi ile ilişli halinde ?ili yetişkin okuma yazma izlencesini uygulamaya geçirir.

Freire'in ?ili'de bulunduğu süre içinde, Brezilya deneyimini kaleme aldýđý Eđitim: Özgürlüđün E (1967) adlı ve Rio'da tarım reformu sorunlarını değerlendirdiği Yayım ve Yletim (1969) adlı monografisi yayımlanmıştır. Bu eserler, İngilizce olarak, beř yıl sonra Eleptirel Bilinç için E bařlıđý ile basılmıştır. Freire'in en önemli kitabı sayılan Ezilenlerin Pedagojisi ise 1968 yýl yine bu dönemde tamamlanmış olup; onun 1971'de İngilizceye çevrilen ilk kitabıdır.

1969 yýlnda Harvard Üniversitesi'nden, Eđitim ve Geliřme Araştırmaları Merkezi'nde konuk profesör olarak çalışması için aldýđý daveti kabul ederek A.B.D.'ye gider. Kuzey Amerika'da iki yaz ve bir öğretim yýl geçiren Freire'in fikirleri, Harvard'da da sıcak ve geniş bir ilgi görür. Harvard Educational Review' de, yetişkin okuyuzarlıđý ve bilinçlenme üzerine yazdıđý bir seri makalesi yayınlanır. Aynı dergi tarafından bunlar, hemen sonra Özgürlük için Kültürel Eylem adlı kitaplattırılmıştır. Bu kitap iki yıl sonra İngiltere'de de basılmıştır. Kuzey Amerika'da çalış Freire'in aynı zamanda Jonathan Kozol ve Ivan Illich gibi diğer radikal eğitim eleptirmenleri ile tanınmasına olanak sağlamıştır. Freire ile Illich, başlangıçta yakın bir dost kurmuşlar; 1969 ve 1970 yaz ayları boyunca birlikte Cuernavaca Kültürlerarası Dokümantasyon Merkezi'ndeki bir dizi seminere katılmışlar; ve hatta Pedagojinin Ezilmesi ve Ezilenlerin Pedagojisi bařlıđý altında ortak bir çalışmaları yayınlanmıştır. Fakat daha sonraki çalışmaları ikisinin giderek ilgilerinin, etkinliklerinin ve bakış açıların farklılařtıđý anlaşılmaktadır. arada Freire, ?ili'ye yalnızca Salvador Allende'nin 1970'de seçimle yönetime gelmesinden sonra kışa bir süre için döner. Yine de, Allende'nin 1973'de öldürölmesinden hemen sonra Freire, General Pinochet rejimi tarafından "personá non grata" (istenmeyen adam) ilan edilir.

1970'de Freire, Harvard'dan ayrılarak, merkezi Cenevre'de olan Dünya Kiliseler Konseyi'nin Eđitim Dairesinde özel danışman olarak görev almış ve 1980 yýlına kadar Ýsviçre'de kalmıştır. E dönemde Freire'in eğitime pratik katılımlının ve etki alanının daha da genişlediği görölmektedir. Özellikle Afrika ülkelerindeki çalışmaları bu döneme rastlar: Peru yanısıra, Angola, Mozambik, Tanzania, Guinea-Bissau, São-Tomé ve Príncipe Cumhuriyetleri gibi. Ayrıca Kanada, A.B.D.,

Ýtalya, Ýran, Hindistan, Avustralya, ve Papua-New Guinea'da epitli seminer ve sempozyumlara katýlýr; konferanslar verir. Yine bu dönemde, 1971'de, bilinçlenme temelindeki bir eđitim kuramýný arařtırma ve uygulama yoluyla geliřtirmeyi amaladýđy, Kültürel Eylem Enstitüsü kurar. Bu enstitü tarafýndan; kadýnlarýn özgürlüđü, nc Dünyada eđitim ve nc Dünya için izlencelarýnýn altýnda yatan elipkiler üzerinde odaklanan bir seri doküman üretilmiřtir. 1973 Yngiltere'deki Ayk niversite tarafýndan, eđitime yaptýđy katkılar nedeniyle onursal doktora verilen Freire; 1975'den sonraki alıřmalarýný giderek, bađýmsýzlyđýný yeni kazanýp ülkelerin karբýya geldiđi sorunlara ve istemlere uygun bir eđitim sürecini tasarlamada yođunlařtırmýřtır. Bunlar arasýnda, 1975 yýlýnda, Guinea-Bissau'da kendisinin de etkin olarak yer aldıđy, yetipkinler için okuma-yazma etkinlikleri üzerine yaptýđy deđerlendirmeler; 1978'de, Süreç Yin Pedagoji: Guinea-Bissau'ya Mektuplar adý ile yayýnlanmýřtır. Ayrýca; Okuryazarlyk: Sözcükleri ve Dnyayý Okuma adly eseri yine, Freire'in eđitim kuramýnýn nc dünya ülkeleri bađlamýnda nasý ve zenginleřtiđini uygulamalarýyla birlikte göstermek bakýmýndan aydýnlatýcýdýr. 1979 yýly sonlarýnda Brezilya'da, beř bin dolayýndaki sürgün ve muhalif için ykarýlan af sonucunda; Freire, 1980 yýlýnda anayurduna geri dnmp ve So Paulo'da, Pontifícia Katolik niversitesinde çalıřmaya bařlamýřtır. Freire'in, her ikisi de Londra'da olmak üzere, Yngilizce yayýmlanan ve ulařabildiđimiz en son kitaplarý, Eđitim Politikasý: Kültür, Yktidar ve özgürleřme (1985) ve Okuryazarlyk: Sözcükleri Dnyayý Okuma (1987) adlarýný tařýyor. Yukarýda anýlan eserleri dýbýnda, yayýmlanmýř çok sayýda makale, bildiri ve söyleřileri vardýr.

Eđitim Kuramý ve Dayandýđy Temel Kavramlar:

"Her eđitim uygulamasý eđitimci tarafýnda teorik bir duruđu ifade eder. Bu duruđu yerine göre -bazen daha çok, bazen daha az ayk bir biçimde- insana ve dünyaya iliřkin bir ayklamayý gösterir." (Freire'den aktaran:Youngman, 1986, s.155). Freire'e göre, tarafsýz eđitim diye birbey yoktur. Eđitim, ya insanlarýn var olan sistemin mantýđýyla bütünleřmelerini kolaylařtıřarak düzene uygunluk sađlamakta kullanılan bir araç olan ipler; ya da onların kendilerini içinde bulduklarý gerçekliđe eleptirel ve yaratýcý bir zihinle baktýklarý, dnyalarýnýn dönüřtürülmesine nasýl katýlacaklarýný (tarihlerini nasýl yaptýklarýný yapabileceklerini) keřfettikleri bir araç ve 'bir özgürlük pratiđi' haline gelir. (Freire, 1991, s.14) Bir eđitimci olarak kendi tarafýný ikinci yönde belirleyen Freire'in önerdiđi eđitim süreci; her beyden önce onun, "insan" ve "bilme sürecinde insan etkinliđinin rolü" konusundaki varsayýmlarýný biçimlendiren bilgi kuramýndan kaynaklanır. Çünkü eđitim bilgi ile ilgilidir ve bir 'bilme eylemi' olarak okumayý ve yazmayý drenme, hem bir bilgi kuramýný hem de ona karբýlyk gelen bir yöntemi öngörür. Freire'de bilgi kuramý, insanlarýn kendilerine dođal ve toplumsal çevreleri dýbýndan da bakabildikleri, bu vre ve kendi eylemleri üzerinde dpnebildikleri ve sonra kendilerini ve çevrelerini deđiptirme eyleminde bulunabildikleri için hayvanlardan farklı olduklarý fikri ile bařlar. Ýnsanlar, hayvanlardan farklı olarak, yalnızca yařamakla kalmaz, var olurlar ayný zamanda. Varoluřlarý tarihseldir. Hayvanlar hayatlarýný zamansýz, düz, tekdüze bir güdü içinde yařarlarken, insanlar sürekli yeniden yarattýklarý ve dönüřtürdükleri bir dünya içinde var olurlar. Bu varoluř alaný, hayvanlar için olduđu gibi yalnızca fiziksel bir meknla sýnyrlý olmayýp, ayný tarihsel bir alandýr. Ama insanlar kendilerinin ve bu nedenle dünyanın da ayýrdýnda (bilinçli varlyklar) olduklarý için; "burasý"nýn, "şimdi"nin, "orasý"nýn, "yarýn"ýn ve "dn"n dayattýđy sýnyrlarýyla belirlenmiřlik ile kendi özgürlükleri arasýndaki diyalektik bir iliřki içinde varolurlar. Kendilerini, nesneleřtirdikleri dünyadan ve kendi etkinliklerinden ayýrarak, karar merciini kendi ilerine ve dünya ve bařkalarýyla iliřkilerine tařýyarak; böylelikle kendilerini sýnyrlayan durumu, "sýnyr-durumu"nu ařabileme yetisine sahiptirler. Ancak bu "sýnyr-durumu"nu ařma; verili olaný (zgrleřmelerinin engeli olarak kavradýklarý zaman) edilgen kabul etmek yerine onu yadsýyan "sýnyr-eylemler" aracýlyđýyla olur. Buradaki asýl sorun; sýnyr-durumlarýn kendisinden çok, bunlarýn belirli bir tarihsel anda insanlar tarafýndan nasýl kavrandýđýndadır. Sýnyr-durumun ařýlması ancak, bu durumun tarihsel olarak içinde yer aldıđy gerçeklik üzerinde, eleptirel bilinçle etkinlikte bulunarak bařarýlýr. Gerçeklik bu yoldan dönüřtürülür ve önceki sýnyr-durum geride býrakýlýrken, yeni sýnyr-durumlar ortaya ykar; onların sýnyr-eylemlerin ortaya ykmасыnda etken olurlar.öte yandan; hayvanlarýn üretici etkinliđi yalnızca, ürünün dolaysýzca kendi bedenine ait olduđu bir faaliyet iken; insan, fiziksel bedenine ait olmaksýzýn gerçekleřtirdiđi faaliyetin sonucu olan kendi ürünleriyle özgürce karբý karբýya gelir. Dolayýsýyla, kendilerinden ayrý ürünler yaratmayan (nk etkinlikleri sýnyr-eylem yaratmaz) hayvanlar ile, dünya üzerindeki eylemleriyle kültür ve tarih alaný yaratın insanlar arasýndaki ayrým; yalnızca insanlarýn "praxis varlyklarý" olmasýndadır. Böylece Freire'in bilgi kuramýndaki odak kavramýn praxis, yani bilinçli eylem olduđu grlmektedir. Bilme eylemi, eylemden dpnceye ve eylem üzerine dpnmekten yeni bir eyleme giden diyalektik bir hareketi içerir. Daha önce bilmediđini bilebilmesi için, drencinin, eylem-nesnesi üzerine (ya da daha genel olarak, dünyadaki yöntemin biçimleri üzerine) dpnebilmesine yardýmcý olan otantik bir soyutlama sürecine katýlması gerekir.

Ancak praxis kavramýnda dpnme ve eylem eř zamanly bir birliktir; bu yüzden ayný zamanda bir praxis olan 'söz'de de bu iki boyutun herhangi birinden öteki uđruna vaz geçilirse, ya boř bir kuramlařtırma (gevezelik) ya da akýlsýz bir eylemcilik ortaya ykacaktır. Freire için eđitim insanlarýn dnyayý nesneleřtirmelerine, onu eleptirel biçimde anlamalarına ve onu deđiptirmek i

eylemde bulunmalarýna yardým etmelidir. Freire'in eđitim kuramý bu yüzden, ayıka, praxise daya bilgi kuramýný somutlařtırma giriřimi olmaktadır. Bu giriřimi onun ayný zamanda, eđitim uygulamalarýnda biçim ve içeriđin birliđini sađlama yönünde gösterdiđi ayık ve bilinçli bir tecrb duruřu ifade etmektedir.

Freire'in eđitim kuramý, eđitimcinin ve eđitilenin bilgiyi birlikte arařtırdýklarý bir süreç olarak nitelediđi "diyalog"zerinde odaklařýr. Bu arařtırma, praxiszerine kurulmuř olacađýna yalnýzca entelektüel bir süreç olmayýp, eylemi dengrmektedir. Freire,zrenenleri etkin, kepfetmeye meraklý ve yaratýcý "zneler" olarak kabul eder. nk Freire'e göre, bilginin yapýsýndaki temel birzde, diyalogtur; diyalogun ise bilme sürecindeki diđerznelere aýlmýř olmalıdır. Böylelikle derslik, geleneksel anlamda bir derslik deđil, fakat bilginin (aktarýlmayýp) arařtırýldýđý bir buluřma yeri olabilir.

Bunun tersine; bilginin aktarýlmasý eylemi biçimindeki bir eđitim kavramý, insanların dođal ve toplumsal evre ile iliřkisi konusunda hatalý bir anlayýřa dayalý olduđundan dođru olmayan bir bilgi kuramýný aýklar. Ýpte Freire'in sýk sýk eleřtirdiđi "bankacý eđitim"n temelinde, bilgi statik vezrencilere de edilgen nesnelere olarak bakan bu görüp yatmaktadır. Ona göre: "Bilgi daima bir süreçtir ve kendilerini kođullandıran nesnelere gereklikzerinde insanların bilinçli eylemi sonucunda ortaya yýkar". Böylece Freire, bilginin ne olduđu yanýřa, bilme pratiđinin hem içeriđi hem de belirleyici bađlamý konusunda dahazgn bir görüp getirmektedir.

Diyalog, "Diyalogcularýn ortak dbnce ve eylemlerini, dnptrlecek ve insanlařtırýlacak olan dünyaya yneltiltikleri bir yzleřmedir". Bu aýdan diyalog varoluřsal bir gerekliliktir. Ve bir yaratma edimidir. Bir insanýn bařka bir insanzerindeki egemenliđine araç olamaz. Bu yüzden diyalog, "ne bir kiřinin fikirlerinitekine 'yýđma' edimine indirgenebilir, ne de tartýřmacýlar tarafýndan 'tkutilen' basit bir fikirler deđiř tokuřu olabilir. Diyalog dnyayý adlandıran insanlar arasýnda bir yüzleřme olduđu için, bazý insanlarıntekiler adýna bu yüzleřme gerçekleřtirdiđi bir konum olamaz." (Freire, 1991, s.63)

Ancak Freire'e göre diyalogun birtakýmnkođullarý vardýr ve bu olmazsa olmaz kođullar; *diyalogcularýn bir diđerinin kendi sözünü söyleme hakkýný tanýmýř olmasý; *derin bir dünya ve sevgisi; gerçek bir alçakgönüllülük (aslýnda yüce gönüllülük); *insanýn yapma ve yeniden yapma, yaratma ve yeniden yaratma gücüne ve daha tam insan olma yetisine inanç ve güven (ki bu, kendisini ve diđerlerini insandýřýlařtırýran, insan olma yetisini tahrif eden somut durumlarýn farkýnda oluřu da içeren, naif olmayan bir inanç ve güvendir); *diyalogtan duyulan umut; ve *eleřtirel dbnecedir. (Freire, 1991, s.62-66)

Yalnýzca eleřtirel dbnmeyi gerektiren diyalog, eleřtirel dbnmeyi yeniden de yaratabilir. Diyalogsuz iletiřim, iletiřimsiz de gerçek eđitim olmaz.

Freire'e göre; eđitiminzndeki amaç,zrenenlerde topluma iliřkin eleřtirel bir anlayýř ve toplumu dnptrme yönündeki kendi kapasitelerinin ayýrdýnda olup olarakzetlenebilecek olan "bilinçlenme" (conscientizaao) ya da bu bilincin geliřmesine araç olmaktadır. Bu bilincin geliřmesi, insanların insandýřýlařtırýran toplumsal yapýlarý deđiřtirerek ve yeni bir toplumu kurma kendilerinizgrleřtiren insanların gerçekleřmesi olasýlýđýnýn yolunu aacaqtýr. Böylece Freire eđitimi bir ‘bilinçlenmeye yardým’ süreci olarak kabul etmekte ve bu amaçla uyumlu uygulamalarý arařtırmaktadır.

Bu uygulamalarý Freire, eđitime "sorun tanýmlama" yaklařýmý olarak adlandıırýr ve bu yaklařýmý, eleřtirel dbnmeyinlemek ve statükoyu sürdürmek için tasarlanmýř bir eđitimin "bankacý yaklařýmýna koyar. nk "bankacý" yaklařýmdazretmen hazýr bilgi paralarýný ya da paketlerini yatýrmakta (depozit olarak koymakta) vezrenciler bunlarý bellemek ve tekrar etmek zorunda olmaktadır.zrenciler edilgen hale sokulduđu ve dnyayý sorgulamaktan çok ona uyum yapmaya teřvik edildiđi için, bu süreç bir ‘ehlileřtirme’ sürecidir ve egemenlik içinde yrtlen bir alýřtırmadýr. Buna karřýt olarak Freire,zretmenin vezrenenlerin (zrenci-zretmen-zretmenin) bilme eylemini birliktestlendikleri ‘sorun tanýmlayýcý’ eđitimi, dünyadaki sorunlarý birlikte arařtırdýklarý bir 'diyalog' srecininermektedir. Bu yaklařým, derslikte yetkeçiliđi ortadan kaldýracak;zn dýřýnda olmaya ve kuru akýlcýlýđa son verecek; toplumla ilgili eleřtirel dbnmeyizendirecektir.

Nitekim Freire, Latin Amerika ve Afrikalkelerinde kendisininnclk ettiđi yetiřkin okuma-yazma ve okuma-yazma-sonrasý eđitim alıřmalarýnda "sorun tanýmlama" yaklařýmýný nasýl ele aldý ayrýntýlarýyla aýklamaktadır. Bu yaklařým yeni bir kurumda, "kültür çemberi"nde gerçekleřmiřti.

..... biz yeni bir kurumu, bir ‘kültür çemberi’ni bařlattýk. nk okul bize göre geleneksel olarak edilgen bir kavramdý. Bizim,zretmen yerine bir epgdmcmz; dersler yerine diyaloglarýmız,zrenciler yerine grup katýlmcýlarýmız; yabancýlařtırýcý heceler yerine,zrenen birimlerine ‘ayrıřtırýlan’ ve ‘kodlanan’ yođun izlencelerimiz vardý.

(Freire, 1987, s.58)Görüldüđü gibi; eđitimrgtlenmesini betimlemek için kullanýlan dil, onu bankacý yaklařýmlardan ayýrdecek biçimde tasarlanmýřtı. Eđitim sürecindeki izlencelerin ieriřimi ise, daha en bařýndan, katýlmcýlarla birlikte geliřtirilecek olan 'diyalogun içeriđi' ile bir bütünlük sađlayacaqtý.

Öte yandan Freire, dilbilimsel konularda çok duyarlýdýr. nk ona göre; dilbilimsel ve bilimsel süreçler, tařýdýklarý gücü bakýmýndanzdeřtir. Dbnce ve dil arasýndaki bađýntý; sözcüklerin, varoluřsal deneyiminin oknemli bir parasý olduđunu; dilin, insanların toplumsal gerçekliđinden ayrı tutulamayacađýný gösterir. Dbnce olmaksýzýn, dil olamaz; yine insanların ve dbnceyi yneltebilecekleri dünya olmaksýzýn, dil ve dbnce olamaz. Bunun anlamý; szn, sözcük bilgisinden daha çok pey içerir olmasýdır. O halde Freire'e göre dil, zorunlu olarak

toplumsal bir niteliđe sahiptir. "Ynsanlar, kendi sızlerini konuurlar". Dilin toplumsal niteliđine yaptıđy bu vurguyu, Freire'nin eđitim felsefesinin odađynda bulmak olanaklydyr. Çünkü Freire'in ynteminde bađlangyç noktası olarak, katylımcyların dili ve onların yapantylarındaki konular vardyr. Bu yzden, okuma-yazma srecinin, ‘szcükleri okuma’ kadar ‘dnyay okuma’ ile ilgili olduunu ve bu srecin, dili ve dúbünceyi biçimlendiren toplumsal yapılarla ilipkin eleptirel bir anlayıp ile iç içe olması gerektiđini ileri sürer. Freire'in okuma-yazma, okuryazarlar ile okuryazar olmayanlarý ayrýptýran bilipsel boyutlarý olan, zihinsel bir araçtır.

Özelde, okuryazarlyđın kazanılması, kibinin çevresi üzerinde artan bir denetim duygusunu geliptirmektedir. Bunu örneklemek için Freire, ?ili köylülerinin yaptığy yorumlarý aktarır. (Freire, 1991, ss.38-41)

Öte yandan; dil, ezilme ve yabancılaşma süreçlerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü dilin kullanımı, sınıf ilipkilerini ve ideolojilerini yansıtır. Freire, bunu, Guinea-Bissau'da okuma-yazma izlencelerinde tek araç olarak Portekizceyi (eski sömürge dilini) kullanma kararındaki yönetimin tutumunu tartıpyırken dikkatle dúbünmüp; halka yabancı bir dilin kabul ettirilmesinin, sömürgeci egemenliğin zihinlerdeki bir uzantısı olduunu ve yeni-sömürgeciliğin bir aracı olmayı sürdüreceğini ileri sürmüptür. (Freire, 1987, ss.94-119)

Freire'in eđitim felsefesinin temelinde bulunan (ve onu eleptirenlerce çođu kez eksik yorumlandıđy) dúbündüüm) bir başka önemli kavram, nesnellik ve öznellik arasındaki diyalektik ilipkidir. Freire'e göre, özneliđi dýplayan bir nesnellik dúbünülemez.

Bu ikisi bir diğeri olmadan varolamazlar, birbirlerine göre kutuplaştırylamazlar. ...Çünkü (nesnel) dünya ile insan bir diğeri olmadan var olamaz, karşılıklı etkileşim içinde varolurlar. ...nesnel toplumsal gerçeklik, tesadüfen var olmadığy, insan eyleminin ürünü oldu gibi; tesadüf olarak da dönüptürülemez. (Freire, 1991, s.28)

Bu noktada Freire, toplumsal gerçekliği çözümlerken, nesnellik adına ‘nesnelciliğe’ ve/ ya da öznellik adına ‘öznelciliğe’ dúbme tehlikesine dikkat çekmekte; bunun karşısında özgürleptirici bir eğitim hayata geçirilebilmesi bakımından nesnel ve öznel durumları etkileşimi ile eğitimcilerin rolü konusundaki görüplerini ortaya koymaktadır. Bu arada yetipkin eğitimcilerinin, çoğunlukla orta-sınıf kökenlerinden getirdikleri halka güven eksikliği, henüz tümüyle cahil saymakta devam ettikleri halkla birlikteliğe girememe, belki ayırdında bile olmaksızın kendi "statü"sünü dayatmaya girişme, vb. özelliklerini, ancak, yeni bir varoluş biçimini benimsemek zorunda oldukları bir ‘sınıf intiharý’ný ve derinlemesine ‘yeniden doğup’u içeren bir halka dönüp sürecinde aabileceklerini ileri sürmektedir. Bu süreç ise Freire'e göre, önkopulları yukarıda belirtilen halkla diyalog içerisinde gerçekleştirilebilir. Eđitim Yöntemi

Paulo Freire, yalnızca bir eğitim kuramı sunmakla kalmayıp, onun pratik sonuçlarını da betimleyen bir eğitimcidir. Onun yetipkin okuma-yazma eğitimine yaklaşımy, Brezilya'da 1960'ların bağlarında "metodá Paulo Freire" olarak bilinir. Yöntembilim açısından bu yaklaşım, 1960'ların sonlarında ?ili'de çok az bir değişiklikten ve 1970'lerin ortalarında Guinea-Bissau ve diğer komşu Batý Afrika ülkelerinde biraz daha uyarlamadan geçmiştir. Öte yandan, 'Freire yöntemi'ni kendi özgün kopullarına uyarlayarak uygulamaya geçiren başka Güney Amerika ve Afrika ülkeleri ile Kuzey Amerika gibi ileri kapitalist toplumlardaki bireysel eğitim projelerinden de söz edilebilir.

Freire, özellikle Özgürleşme Pratiđi Olarak Eđitim, Ezilenlerin Pedagojisi ve Okuryazarlık: Szcükleri ve Dnyay Okuma kitaplarında; yetipkinler için okuma-yazma ve okuma-yazma-sonrası eğitime, ‘sorun tanımlama’ yaklaşımıyla, çeşitli bağamlarda uyguladığy bu yöntemi ayrıntılı olarak betimlemiştir. Bu yöntemde eğitim izlencelerinin içeriği, her bölgenin kendi yerlileri ile birlikte geliptirilmiştir. Ýzlence hazırlama çalışması, araştırma ve uygulamayı eğizamanlı ve iç içe yürütlüdü, çoksistemli ve incelleme tasarlanıp beş evrede gerçekleştirilen süreçtir. Özetle: Birinci evre; eğitim ekibi ile bölgeden katılan gönüllüler tarafından yerinde yapılan ve halkın ‘konusal evren’ini, yani onların toplumsal durumlarındaki bağlıca konuları keşfetmek amacı güden ve bugünkü, varolan, somut gerçekliğe ilipkin bir araştırmayı kapsar. Bu, halkın varoluşuyla bağlantılı anlamlı szcükleri, tipik deyişleri ve ifadeleri bulma üzere dilbilimsel bir incelemeyi de içerir. Örneđin köylülerin dili, kentten teneke mahallesindeki ipçilerinkinden farklıdır. Bu evre, öğrenenlerin dünyayı nasıl gördüklerini ve kendilerini dilbilimsel olarak nasıl ifade ettiklerini tanımlamaya olanak verir. İkinci evre; hem tartıpmada kullanılmak üzere belirli konuların, hem de eleptirel konuşma yanısıra dil gelişimini de üretecek olan szcüklerin, çözümlenmek üzere seçilmesini kapsar. ‘Üretken szcükler’; dilbilimsel ölçütlere (sesbilimsel zenginlik, vb.) ve sosyo-siyasal önemlerine göre seçilir. Böylece seçilen konuların çođu yöreden gelen konular olmaktadır; ancak Freire, ekibin kendisinin de halk tarafından önerilmemiş bazı konuları izlenmeye katma hakkı olduunu ileri sürer. Örneđin; onun bilinçlenme için kaçınılmaz olduuna inandığy bir konu, antropolojik kültür kavramıdır. Çünkü bu kavram, insanların dođa ile insan kültürü arasındaki ilişkiyi görmelerine ve böylece toplumu dönüptürmedeki rollerini kavramalarına yardımcı olmaktadır.

Üçüncü evrede; bu üretken konular ve szcükler ile, kodlamalar yapılır. Bunlar, yöredeki tipik varoluşsal durumların görsel sunumları (resimler, posterler, slaytlar) olup, tartıpylacak sorunları ortaya koyabilecek biçimde tasarlanır. Kodlamalar, yöre insanı için bilindik durumları temsil etmekle birlikte, bölgesel ve ulusal sorunların çözümlenmesi için de yeni bakış

açýlarýna yol açmalýdır. Bunlarýn tartýbýlmasý; gruplar okumayý ve yazmayý öđrenmeye bađlarken, olarak, katýlanlarý daha eleptirel bir bilince dođru yönlendirmektedir. Kuþkusuz bu kodlamalarý hazýrlama ipi çok ustalýk gerektiren ince bir görevdir, çünkü bunlarýn ne 'fazla açýk' ne de 'f anlaþýlmaz' olmalarý gerekir.

Dördüncü evrede; eþgüdümcüler (öđretmenler) için kýlavuz iþlevi görecek çalıþma izlenceleri gelmektedir. Bunlar, eþgüdümcüleri yetiþtirme izlencesinin bir parçasýdır ve bütün izlencenin en zor kýsýmlarından biridir. Çünkü eþgüdümcülerin, sonunda diyalog yaklaþýmýný benimseyebilecekleri yeni tutumlar geliþtirmeleri için verilmesi gereken özen, bu evrede kendini gösterir.

Son olarak, beþinci evrede; çok çeþitli eđitim araç-gereci üretilir. Ýlk okuma-yazma aþamasý için bu araç-gereç, o yörede seçilen her üretken sözcüde karþýlýk gelen ‘ses ailelerinin’ çözümlediđi kartlarý da içermektedir.

Burada altý çizilmesi gereken nokta, bütün bu hazýrlýk çalıþmalarýnda yöre insanlarýnýn dođrudan temsilcileri aracýlýđýyla katýlým haklarýnýn var olmasý ve sürecin de bu hakkýn gerçekleþmesini sađlayacak biçimde iþletilmesidir.

Hazýrlýk aþamasý böylece gerçekleþtiđinde; izlençe içeriđi, uygulama sýrasýnda geliþtirilmek üzere asýl olarak hazýrdır. Yani, eđitimciler ekibi artýk, "...halka kendi konusalýný, dizgelendirilmiþ ve geniþletilmiþ olarak, yeniden sunmaya hazýrdır. Halktan gelen konusal, yine ona geri döner -mevduat yatýrýr gibi yýđýlacak bilgiler olarak deđil, fakat çözülmeyi bekleyen sorunlar olarak" (Freire, 1991, s.94.).

Ýzleyen uygulama süreci, kod çözme ve yeniden kodlama evreleriyle devam eder. Öncelikle; kodlanmýþ durum, yaklaþık 25 kipiden oluþan bir kültür çemberinde, geleneksel anlamda bir öđretmen olmayýp kendini geri planda tutan bir eþgüdümcü rehberliđinde sunulur ve diyalog ortamýnda tartýbýlýr. 'Kod çözme' olarak bilinen bu analizi izleyen ‘yeniden-kodlama’ evresinde ise; çemberin katýlýmcýlarý, dođa ve toplumsal tarih içinde daha önce algýladýklarý biçimdeki "nesne" olma rollerini reddetmeye ve kendi yazgýlarýnýn "özneleri" olmayý üstlenmeye bađlarlar.

Okuma-yazma eđitimi aþamasýnda; izlençeýn ilk aþamasý, üretken kelimelerin tanýþtırýlmasýndan öđnce belirli bir süre kod çözme tartýþmalarý yapmaktýr. Daha sonra tanýþtırýlan sözcük ile nesne arasındaki anlamsal (semantik) bađ kurulur. Sonra sözcük hecelerine ayrýlýr; bunlar algýlandýđý zaman, ses ailelerini gösteren kart gösterilir. Bu keþif-kartýný kullanarak grup üyeleri, heceleri birleþtirme yoluyla yeni sözcüklere biçim verme yolunu keþfederler. Sonuç olarak, katýlýmcýlar bir yandan da kendi tümcelerini yapmaya, yazmaya ve okumaya bađlayabilirler. Brezilya'daki uygulamalarýnda bu yöntem aracýlýđýyla, bir kültür çemberinin üyelerinin 30-40 saati (6-8 hafta) arasýnda, basit mektuplarý yazabildiđi, gazeteleri okuyabildiđi ve önemli yerel/ulusal sorunlarý tartýþabildiđi rapor edilmiþtir. Bu yüzden diđer okuma yazma eđitimi biçimleriyle karþýlaþtırýldýđýnda oldukça verimli; dolayýsýyla hem uygulayýmsal hem de siyasal dikkat çekici bir yöntem olarak deđerlendirilmektedir. (Youngman, 1986, s.158)

Felsefi Temelleri:

Freire, yetipkin eđitimi alanýnda, kendi eđitim uygulamalarý için tutarlı bir felsefi temel sunma çabasýndaki çok az yazardan biridir. Onun bütün eserlerinde sergilediđi konumu; hem 1960'larýn bađlarýndaki Brezilya'nýn entelektüel çevresini çok iyi yansýtan, hem de 20. yüzyýlýn sýkýya iliþkili üç düþünce akýmýnýn eþsiz bir sentezini ortaya koyan bir konumdur: Radikal hýrýy teolojisi, varoluþçuluk, ve hümanist Marksizm. Bu sentezden Freire, hem esin veren hem de meydan okuyan bir kuramsal yaklaþým üretmiþtir.

Bir radikal hýrýstiyen olarak Freire; sömürüye ve ezilmeye karþý insanlaþmýþ bir dünya için toplumsal eyleme bir adanýþýn, hýrýstiyen inancýnýn kaynađýnda bulunduđu görüþündedir. 1970'de bir söyleþide söylediđi gibi, "Kilisenin rolü; insanlýđýn insanlaþmasýnýn, özgürleþmesinin rolü zorundadır." Eserlerinin, özellikle ilk yazýlarýnýn kavramsal çerçevesinde ve kullandýđý terimlerde dikkat çeken tanýklýk (witness), yeniden-dođuş (re-birth), ve dođu deneyimi (easter experience) gibi kavramlarýn bu kaynaktan geldiđi öne sürülebilir.

Öte yandan; sýnýr-durumlar ve sýnýr-eylemler, iç-öznellik, niyet ve otantiklik gibi kavramlar, Buber, Sartre ve Jaspers gibi yazarlarla birlikte varoluþçuluk ile fenomenolojiden alýnmýþtır. Kipiler-arasý iliþkiler ve diyalog üzerine vurgularý ile, bilince ve insanlarýn dünyaya anlam verme biçimine olan ilgisi de bu bakýþ açýsýndan kaynaklanýr. Ona göre:"Gerçeklik asla yalnızca basitçe nesnel durum, somut olgu deđildir. Gerçeklik, ayný zamanda insanýn ona iliþkin algýsýdır da."

Praxis, yabancýlaþma, diyalektik, vb. kavramlar ile var olan kapitalist toplumu olumsuzlamak için ütöpik bir ileri görüþe duyulan gereksinime yaptýđý vurgularýn temelindeki felsefe ise, Marksizmdir. Yine, Freire'in; hayvanlar ve insanlar arasýndaki, tabiat ve kültür arasýndaki farklılýđa; insan etkinliđinin tarihsel ve toplumsal niteliđine; dilin ve yazýnýn, toplumsal olarak üretilen simge sistemlerinin önemine, vb. yaptýđý vurgular da asýl olarak Marksizmden kaynaklanmaktadır.

Önemli olan; bütün bu düþünce sistemlerinin, Freire'in eđitim sorunsalýný çözümlemesinde sýký bir biçimde sentezlenerek; sonunda hümanist bir eđitim modeli olarak ortaya konmuþ olmasýndadır. Bu konuda Freire'e yöneltilen eleptirilerin bir kýsmý; onda seçmecî (eklektik) bir konum

bulunduğu ve özellikle, onun dbncesinde, hyrstiyanlığyn tanrıcylyđy (teizm) ile marksizmin  (materyalizm) arasında zlmemiğ bir felsefi elipki olduğu yönündedir. Kanmca, 1974'te Freire bir Avustralya gazetesinde yayımlanan bu sözleri, bu eleğtirilere kendi ağzından en ayık yanıt olabilir:

Ben genç bir adam iken, insanlara gittim; gerçekte, benim hyrstiyan inancm ile gdlenmiğ olan ipeçilere, köylülere... nsanlarla konuğtum, insanlarla konuğmay öğrendim -onların telaffuzlarn kullandıkları sözcükleri, kavramlar. nsanlara ulağtğym zaman -zdyrap, somutluk... Bilirsini fakat aynı zamanda insanların güzelliği, ayıklyđy, sahip oldukları sevme yeteneği, dostluklar... Bu gerçekliğin engelleri beni Marx'a götürdü. Okumaya ve incelemeye bağladm. Harikaydy, nk Marx'ta, insanların bana -okuryazar olmaksızın- anlattklar bir dolu bey buldum. Marx gerçek bir dahi idi.

Fakat ben Marx'la tanpıtğym zaman, aynı zamanda -insanlarla tanpma yoluyla- sokak kpelerinde ‘hıristiyan’la tanpmay da sürdürdüm. (Vurgular zgndr. Freire'den aktaran: Mackie, 1981, s.126). YARARLANILAN KAYNAKLAR

Jane Wella. Learning to Listen/ Learning to Teach (The Power of Dialogue in Educating Adults). Jossey-Bass, California: 1994.

Frank Youngman. Adult Education and Socialist Pedagogy. Cromm Helm, Kent: 1986.

Paulo Freire. Ezilenlerin Pedagojisi. (ev: Dilek Hattatoğlu ve Erol zbek) Ayrnt Yaynevi, stanbul: 1991.

Paulo Freire. The Politics of Education: Culture, Power, and Liberation. Macmillan, London: 1985.

Paulo Freire & Donaldo Macedo. Literacy: Reading the Word and the World. Routledge and Kegan Paul, London: 1987.

Peter Jarvis. Adult and Continuing Education: Theory and Practice. Cromm Helm, London: 1984.

Robert Mackie (Ed.). Literacy and Revolution. The Pedagogy of Paulo Freire. Continuum, New York: 1981. ***KAYNAK: Ayhan, Serap. (1995). "Paulo Freire: Yağam, Eğitimi Felsefese ve Uygulamas zerine", Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 28/2.